

שאלות של אלי עמיר לבן-ציון יהושע

1. תרשה לי לקרוא לך בנצי כשם הנעורים שבו הכרתי אותך בתיכון ערב 'דעת'. אני עוקב אחרי ההישגים שלך ואני מוצא אדם רב-תחומי: אתה מספר, חוקר, נוסע ומדריך בחו"ל, מבקר ספרות, מוציא לאור אקדמי. ניהלת את הוצאת מאגנס, עורך ושליח של מדינת ישראל אל עולמות יהודיים שיצאת אליהם כדי להציל יהודים וכדי להציל את אוצרות התרבות שברשותם ולהעלותם לארץ. מהו המוקד של יצירתך ועשייתך?

ב"צ: קרא לי בנצי, כי זהו שמי מאז שבאתי לעולם. שמי המלא, תרשום בבקשה: בן-ציון דוד יהושע-רז ובקיצור: בנצי. שאלת על מוקד יצירתי ועשייתי. מה שדרבן אותי כל חיי היה הסקרנות, הצמא לידע, השאיפה לצאת ממעגל העוני החומרי והרוחני. גם יצר ההרפתקנות שלח אותי בשליחויות עלומות למחצה במסגרת נתיב-לשכת הקשר וזכיתי לחלץ יהודים ולהעלותם ארצה. התחלתי לכתוב כבר בגיל 11 או 12. באותו עיתון שחילקתי בבוקר גם כתבתי. ד"ר זלמן דוידוביץ במדור מכתבים למערכת בעיתון דבר היה עבדך הנאמן. סיפורים פירסמתי בהארץ שלנו. השיא מבחינתי היה שהגעתי להוצאת מאגנס באוניברסיטה כנער שליח על אופניים, הרחבתי דעת והשכלה וסיימתי כמנכ"ל ההוצאה.

2. בהיות הערב הזה ערב השקה לספרך 'יונים מעל החומה' הרשה לי למקד את שאלותי בתחום הספרותי. העלילה הסוחפת והמרתקת היא אחד המאפיינים את כתיבתך. מהיכן שאפת את היכולת להיות מספר סיפורים טבעי?

כשאתה נולד לאבא יליד אפגניסטן, שכל שבת
 התקהלו סביבו עשרות רבות של תושבי השכונה
 והאזינו לסיפוריו תוך פיצוח גרעינים. הם הזילו דמעה
 או צחקו בקול. סיפוריו לא נגמרו מפגש אחד אלא
 עברו משבוע לשבוע בשיטת האופרת סבון. בימי
 השלג בירושלים. ליד אח מבוערת סיפר לנו אבא
 סיפורים מחממי לב. כשאתה שומע כל חיך
 המוקדמים סיפורים החיידק חודר לנשמה. אבא מעולם
 לא הכה אותנו אלא הטיף לנו מוסר באמצעות
 הסיפורים שסיפר. תרבות לדינו ואהבת ירושלים
 קיבלנו מאימא, צאצאית למשפחת אלקלעי שלפני
 הגירוש חיו בזמורה בספרד. בלילות העצובים
 כששמענו את קולה הדק בלדינו, בכינו יחד איתה
 ונפשנו נקשרה בנפשה.

3. אתה מספר כל יודע. אתה שומר ריחוק מן הדמויות המתוארות
 על ידך. דמע וצחוק. ריאליזם ומיסטיקה. מוחש ומופשט. איך
 אתה מצליח לקחת דמויות מעולמך ולעשות בהן יצירה
 ספרותית

במרחק השנים כשאנו שוכחים מה אכלנו אתמול,
 אנחנו זוכרים הכול ממרחק השנים. מתרפקים על
 ילדותנו שהייתה ססגונית, דלת אמצעים ועשירת
 חוויות. אימא המיסטיקנית, שהאכילה מדי בוקר את
 כל התורים והצוצלות היונים והדרורים וראתה בבלקון
 גשר בין ארץ ושמים. היא צמה בכל שני וחמישי
 והתפללה ליד המזוזה פעמים אחדות ביום. לא על
 שלומנו התפללה אלא על שלום העולם. כשיהיה
 שלום בעולם יהיה שלום גם לכם, אמרה. תמונת
 האהבה משני צדי החבל, כשאימא משלשלת מן
 הבלקון את סל משאלותיה ואבא שאהב אותה והעדיף
 מעשים על דיבורים, מילא לה את הסל בפירות וירקות
 עם נקטר שחרית. הם השניים החליפו מבטים רבי

משמעות ואהבו בדרך הייחודית שלהם. זה עולם
 יפהפה הזועק לראות אור בתוך הסיפורת שלי. כתיבתי
 בנויה מעגלים מעגלים: הבית והמשפחה, השכנים
 והחצר, השכונה וכל אשר בה ומעל כולם ירושלים עירי
 האהובה. ההשכלה שלי היא מערבית והעולם שלי הוא
 מזרחי למהדרין. בעמקי הנשמה אני קרוב מאוד
 לדמויות המתוארות על-ידי, אך גם רחוק ברמה
 היומיומית. כבר קרה לי שציירתי כיד הדמיון דמות
 שמשולבות בה דמויות הרבה. והנה מתקשרת אלי
 גברת אחת ונוזפת בי על שתיארתי את הסבא שלה
 כפי שתיארתי. הסברתי שמעולם לא הכרתי את הסבא
 שלה שחי דור או שניים לפניי והיא ירבה להשתכנע.

4. היום כשהלשון העברית היא לשון רזה, יצירתך מפתיעה בעושר
 הלשוני שלה. אתה מתאים את הרובד הלשוני דמות המתוארת
 על ידך. יש תחושה שאתה שומע את הדמויות ואת השיג ושיח
 שלהן – מהיכן שאבת את העושר הלשוני שביצירתך?

אני זוקף את אהבתי ללשון העברית על כל רבדיה
 לגרסה דינקותא, החינוך שקיבלתי בתלמוד תורה
 ובבית הכנסת. התפילה, המשנה, התלמוד, ספרות
 חז"ל, הפיוטים. וכמובן הקריאה בספריית בני ברית.
 שם ישבתי על גרם מדרגות שלא הובילו לשום מקום
 ובלעתי ספרים. חזרתי לספרנית הג'ינג'ית וביקשתי
 להחליף ספרים עוד באותו יום. היא התפרצה עליי. קם
 מרדכי רבינזון חוקר הספרות ונזף בה ופתח בפניי את
 אולם הקריאה ואת מנורת החשמל שהייתה בעיניי פלא
 טכנולוגי. בבית לא היה חשמל וקראתי לאור עששית
 נפט מפוחמת. כעש התחלתי במדף והקדמתי עד
 קצהו. המורה שלי לא האמין שזאת השפה שלי וחשב
 שאני מעתיק את החיבורים שלי.

5. בנצי, אתה האוהב הגדול של ירושלים. לא לחינם זכית בתואר 'יקיר ירושלים'. אהבתך מוצאת ביטויה ביצירתך. אהבת ירושלים היא אהבה גנטית או אהבה נרכשת? אבי הגיע לירושלים כילד בשנת 1898. אמי בת ירושלים משפחתה ממגורשי ספרד הגיעה לירושלים לפני מאות שנים. כל חיינו שמענו שירים וסיפורים והתרפקות על ירושלים. אהבה אמתית היא געגועים לאהובה שנמצאת על ירך. בילדותי אבא לקחת אותי לכותל המערבי ולסמטאות העיר העתיקה. כתיבתי מושפעת מזיקתי לירושלים. גיבורי חיים בירושלים וגם כשהם יוצאים ממנה הם ישובו אליה. כל חיי אני מהלך בצל בתיה של ירושלים הולך והולך ואיני שבע מן המראות. כל פינה צופנת מראה חדש שעוד לא נתגלה לנגד עיניי. נולדתי בירושלים ואעצום את עיניי בעיר הזאת.

6. מה בין ספרות למציאות ביצירתך ? אני חי על פני האדמה הזאת ולא על פלנטה אחרת. טבעי שאכתוב על עולם שהוא מוכר לי. אני פוגש אנשים ומצבים שמשאירים בי רישום ואני חש שיש בהם תבנית של סיפור, של עלילה הראויה לעלות על דפי הספר הבא שלי. נקודת המוצא היא מראה או זיכרון, או דיוקן ומנקודת הזינוק אני נותן דרור לדמיון. לא אחת אני שואל מה ההבדל בין פסיכופט לסופר? הסופר יכול להרים מסך ולהוריד מסך ולעשות עתים לכתיבה ולשאר הבלי החיים. בזמן הכתיבה יש שחרור של חופש הדמיון ובתום הכתיבה יורד המסך. כל דמיון למציאות הוא על אחריותו של הקורא. מלאכת הכתיבה היא בנייה ויצירה של עולם דמיוני, שבו יש נפשות פועלות וכללי חיים אחרים. לא אחת צחקתי עם גיבורי העלילה וגם הזלתי דמעה. אבל ידעתי להפריד בין מציאות לדמיון יוצר.

הפסיכופט חי בערבוביה שבין מציאות לדמיון מנגנון המסך אינו פועל. דרך אגב, כשירושלים הייתה מלאה במשוגעים שהסתובבו ברחובותיה היא ללא ספק הייתה עיר מרתקת הרבה יותר. ראה ערך: פייבלה ורוזלה, קשר לאחד, דוד הקטן, המשוררת אלזה לסקר שילר ועוד ועוד.

7. יצירתך כתובה מנקודת מבט גברית, גם כשהסיפור מסופר מנקודת מבטה של אישה, גם כשהמספר מזדהה עמה, עם הרגשותיה ועם סבלה של האישה. האם יש דמות נשית בחיך שהשפיעה עליך?

דומני, שבכל דמויות הנשים שכתבתי עליהן מתרוצץ משהו מדמותה ומאישיותה של אמי, שילדה אותי כבן זקונים, כילד של ברירת מחדל במקום אח שקדם לי ומת בדיפטריה. אני כותב מנקודת מבט גברית כי אני מתיימר לראות את עצמי גבר. אין כאן התנשאות לעומת המין הנשי לא אהבה והערצה. אפילו בספר המחקר שלי 'מאחורי מסך המשי – עמים ויהודים במרחב האיראני' הקדשתי פרק שלם למעמד האישה. כשכתבתי על אישה נכנסתי לעור של אישה וניסיתי להבין את הלוך הנפש, את תגובותיה הטבעיות. נטלתי מכחול וצבעתי את עיניה בצבע העיניים הירוקות של אמי והוספתי לה צמות כצמותיה של אמי שהיו שחורות עד ליום מותה.

8. ביצירתך, בין צחוק לדמע, יש גם ביקורת עזה ומלגלגת ומוקיעה את הצביעות, השקר, הזיוף והעמדת הפנים.

חרף העובדה שאני בדרך כלל אדם רציני, ספריי למרבה ההפתעה מלאים בהומור ובצחוק. פרופ' גוברין שכתבה על ספריי ראתה בהם עין אחת דומעת ועין אחת צוחקת. בין הצחוק והדמע ובין השורות.

ודרך גיבוריי אני משתדל להעביר מסרים שאני מאמין בהם ובדרך הומוריסטית הגרוטסקית אני מגחך על הצביעות, השקר, הזיוף והעמדת הפנים.

9. הסופר היקר אלי עמיר הרשה-נא לי לומר כמה מילים אישיות. בראש וראשונה אני רוצה להודות לך, חברי מילדות מתיכון 'דעת' על תרומתך לספרות העברית ובעיקר תרומתך לערב המיוחד הזה. להזכירך אלי, שאנו ילדי האופניים, ילדי עניים מבני עדות המזרח, במחזור אחד בתיכון ערב צמחו מקרבנו אלי עמיר, דן בניה סרי, אורציון ישי ועבדך הנאמן בן-ציון יהושע ויסולח לי אם שכחתי מי מן החברים לספסל הלימודים. ובפינה אחרת בעירנו צמחו תפארת האחים המשוררים בלפור והרצל חקק והמשורר יונתן גורל.

אני רוצה להודות לכל הדוברים בערב הזה אלי עמיר, בלפור חקק, נכדתי האהובה שירה קדרי-עובדיה, המוציאה לאור המיוחדת במינה לאה צבעוני והפייטן יניב עובדיה. תודה לאכסנייה מבקשי דרך שפתחו את ליבם בפנינו ותודה גדולה ואוהבת לקהל שכיבד אותנו והגיע הנה.